

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Досліджено методи, спрямовані на управління дебіторською заборгованістю та зниження ризику її виникнення. Розглянуто способи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві: самостійне управління та управління на основі аутсорсингу. Досліджено ринок аутсорсингових послуг.

Аннотация. Исследованы методы, направленные на управление дебиторской задолженностью и снижение риска ее возникновения. Рассмотрены способы управления дебиторской задолженностью на предприятии: самостоятельное управление и управление на основе аутсорсинга. Исследован рынок аутсорсинговых услуг.

Annotation. The methods of receivables management and risks of their occurrence are investigated. The methods of receivables management at an enterprise, namely: self-management and outsourcing-based management are researched. Outsourcing services market is investigated.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, дебітори, виникнення дебіторської заборгованості, аутсорсинг, факторинг.

Під час здійснення господарської діяльності в підприємств виникає дебіторська заборгованість, причому сьогодні така заборгованість має неухильну тенденцію до збільшення її питомої ваги в структурі активів. У свою чергу, відволікання з обігу значних сум коштів за рахунок збільшення дебіторської заборгованості змушує підприємство збільшувати кредиторську заборгованість, що веде до зростання витрат підприємства, а відповідно, й до зменшення його прибутку або збільшення збитку. Відтак управління дебіторською заборгованістю – одна з найбільш актуальних проблем для багатьох українських підприємств. Саме тому потрібно досліджувати та вдосконалювати процес управління дебіторською заборгованістю з метою покращення фінансових результатів діяльності підприємств, що дасть можливість вирішити ряд проблем, викликаних наявністю дебіторської заборгованості та неконтрольованим її збільшенням.

Шляхи управління дебіторською заборгованістю досліджували у своїх наукових працях такі економісти, як В. Бабаєв, Н. Курта, Т. Єдинак, Л. Прус, Л. Коваленко, М. Василюк, Д. Юрчук [1 – 7] та ін.

Метою даної статті є визначення та дослідження основних напрямів вдосконалення управління дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств. Об'єкт дослідження в даній роботі – процес управління дебіторською заборгованістю підприємств. Предмет дослідження – теоретико-методичні основи управління дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств.

Згідно з П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. А, відповідно, дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [8].

Виникнення дебіторської заборгованості – це об'єктивний процес, який зумовлений існуванням ризиків у процесі проведення взаєморозрахунків між контрагентами за результатами господарської операції [3].

На думку автора, управління дебіторською заборгованістю слід розглядати як процес планування, організації, координації, мотивації та контролю стану дебіторської заборгованості, що необхідний як розробка відповідних управлінських рішень, що приймаються на різних стадіях формування та погашення дебіторської заборгованості.

Сучасна практика фінансового менеджменту пропонує два способи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві: самостійне управління та управління на основі аутсорсингу. У процесі самостійного управління дебіторською заборгованістю використовуються виключно ресурси компанії [4].

Для управління дебіторською заборгованістю та зниження ризику її виникнення в рамках самостійного управління можливе використання таких заходів (таблиця).

Таблиця

Управління дебіторською заборгованістю та зниження ризику її виникнення в рамках самостійного управління

Функції управління	Заходи
Планування	лімітування дебіторської заборгованості, тобто встановлення максимальних сум кредитування контрагентів
Організація	ретельний юридичний аналіз договірної документації самострахування ризиків, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, зокрема шляхом створення резерву сумнівних боргів [4]

	кількома великими дебіторами
Мотивація	використання методу надання знижок за умови дострокового погашення заборгованості [6]
	робота тільки за умови 100 % передплати
Контроль	контроль за станом розрахунків з дебіторами для зменшення/ліквідації відстроченої/простроченої заборгованості
	відстеження співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості
	оцінка платоспроможності та ділової репутації дебіторів (інформація про нових ділових партнерів)

Згідно з П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", визначення суми резерву сумнівних боргів можливе різними методами:

1) виходячи з платоспроможності окремих дебіторів – ґрунтується на тому, що величина резерву сумнівних боргів визначається за фактичними даними про наявність сумнівних боргів конкретних дебіторів;

2) виходячи з періодизації дебіторської заборгованості – це базовий метод, заснований на класифікації дебіторської заборгованості за терміном виникнення;

3) виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації товарів, робіт, послуг, основою для визначення суми резерву є звіти про фінансові результати діяльності підприємства за попередні періоди [8].

Отже, компанії повинні створювати резерв сумнівних боргів у певному розмірі, причому величина сумнівних боргів на дату балансу має відповідати залишку резерву сумнівних боргів на ту саму дату [3].

Інший спосіб управління дебіторською заборгованістю має назву "аутсорсинг" – це передача на договірній основі непрофільних функцій іншим організаціям, що спеціалізуються на виробництві конкретної продукції, виконанні робіт, наданні послуг і мають відповідний досвід, знання, персонал і технічні засоби [7].

Аутсорсинг дає можливість підприємству ефективно вирішувати ті завдання, які вирішувати самостійно недоцільно або неможливо через високу вартість або нестачу (відсутність) необхідних ресурсів. Сьогодні ринкова інфраструктура пропонує компаніям, які потребують зовнішнього управління дебіторською заборгованістю, різні пакети послуг [4].

Ринок аутсорсингових послуг з управління дебіторською заборгованістю складають: послуги кредитних бюро (збір та аналіз інформації, формування єдиної бази даних про контрагентів), страхові послуги (страхові компанії здійснюють страхування ризиків кредиторів), кредитні послуги (банки й інші фінансові організації надають кредиторам необхідні фінансові ресурси), юридичні послуги (правовий супровід операцій з контрагентами), факторинг (комплекс послуг з управління дебіторською заборгованістю, до складу якого входять оцінка платоспроможності дебітора, управління своєчасністю сплати боргу, покриття кредитних ризиків, консультування), колекторство (робота зі стягнення великого обсягу заборгованості).

На думку автора, доцільно більш детально розглянути співпрацю з колекторськими агентствами через стрімке збільшення їх кількості в Україні та активне використання їх послуг.

Основна діяльність колекторських агентств складається з кількох етапів:

1) soft collection – коли за допомогою листування та телефонних розмов працівники намагаються переконати боржника добровільно сплатити борг;

2) hard collection – коли безпосередньо з боржником ведуться переговори щодо таких шляхів вирішення проблем, як відстрочення або реструктуризація боргу;

3) legal collection – включає в себе подачу позовної заяви до суду, отримання судового рішення, а потім виконання його в добровільному порядку або за допомогою виконавчої служби.

Існує два варіанти співпраці: безпосередній викуп колекторською компанією заборгованості клієнта та діяльність колекторського агентства від імені кредитора на підставі договору доручення за певну винагороду. Розмір цієї винагороди коливатиметься від 10 до 50 % залежно від ризикованості боргу [1].

Недоліком використання агентств є те, що вони можуть поводитися з клієнтами настільки агресивно, що ті назавжди відмовляться мати справу з компанією [4].

Прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості також відбувається за допомогою сучасних форм її рефінансування. Під рефінансуванням розуміють переведення дебіторської заборгованості в інші форми оборотних активів підприємства з метою прискорення розрахунків. До основних форм рефінансування дебіторської заборгованості можна віднести спонтанне фінансування та факторинг [5].

Факторинг – це продаж дебіторської заборгованості на користь факторингової компанії чи банку на підставі договору про проведення розрахункових операцій через факторинг. Компанії поступаються правом на отримання грошових сум за платіжними документами за поставлену продукцію в обмін на негайне отримання основної суми дебіторської заборгованості, за вирахуванням комісійної винагороди факторинговій компанії [2].

У нашій країні факторинг як один з інструментів управління дебіторською заборгованістю та страхування угод наразі не набув значного поширення. Тому основними методами впливу на дебіторів є переговори з боржниками, припинення відвантаження продукції, зміна раніше обумовлених у договорі умов оплати за продукцію, роботи, послуги, застосування штрафних санкцій у вигляді нарахування пені або звернення до суду [9].

Аналіз нормативно-правового поля України у сфері факторингу виявив значну кількість суперечностей і відсутність однозначного трактування в законодавстві сутності факторингової діяльності. У зв'язку з цим користувачам таких послуг загрожують юридичні ризики, пов'язані з розкриттям конфіденційної інформації, контролем грошових потоків за рахунками та нерівноправністю сторін у договорах про надання факторингових послуг [9].

Факторинг є оптимальним рішенням для підприємств в Україні за таких умов: традиційні джерела фінансування вже вичерпали свої можливості; компанії не мають достатнього обсягу активів для надання застави; сезонні коливання попиту спричиняють брак коштів; кошти компанії "заморожені" в дебіторській заборгованості; стрімке зростання бізнесу потребує накопичення додаткового капіталу внаслідок великого попиту [8].

На сьогодні через обслуговування проблемної заборгованості немає можливості нарощування портфелів під факторингові операції. Велика частина проектів з міжнародного факторингу була призупинена. Основною аудиторією

користування факторинговими послугами залишається середній бізнес, який характеризується найвищою динамікою розвитку, тобто найбільше потребує постійного поповнення обігових коштів.

На думку автора, названі методи рефінансування сприяють ефективному управлінню дебіторською заборгованістю. У сучасних умовах вітчизняні компанії потребують пошуку нових напрямків управління дебіторською заборгованістю. Автором було розглянуто два основних способи такого управління, які повинні комплексно застосовуватися у вітчизняних компаніях.

Подальших досліджень потребують питання оцінки ризиків виникнення безнадійної та сумнівної заборгованості, а також визначення критеріїв вибору того чи іншого способу та методу управління дебіторською заборгованістю.

Наук. керівн. Писарчук О. В.

Література: 1. Бабаєв В. Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / В. Ю. Бабаєв, І. О. Гальченко // Теорія та практика державного управління. – 2011. – № 2(33). – С. 203–209. 2. Курта Н. В. Сучасні проблеми управління дебіторською заборгованістю / Н. В. Курта // Держава та регіони. – 2008. – № 6. – С. 370–373. 3. Єдинак Т. С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи / Т. С. Єдинак // Держава та регіони. – 2009. – № 3. 4. Прус Л. Р. Управління дебіторською заборгованістю суб'єктів господарювання / Л. Р. Прус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 126–131. 5. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – К. : Знання, 2005. – 485 с. 6. Василюк М. Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання / М. М. Василюк // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. 7. Юрчук Д. Д. Аутсорсинг як інструмент підвищення ефективності антикризового управління / Д. Д. Юрчук, Б. В. Федінчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/3_83009.doc.htm. 8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість", зі змінами і доповненнями, останні з яких внесено наказами Міністерства фінансів України № 1213 від 19 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 9. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.